

Unge svenskers møte med den norske talemålsvariasjonen

Mari Johanne Wikhaug Andersen

I denne artikkelen presenteres et masterprosjekt som ble gjennomført i 2013 og 2014 ved Universitetet i Oslo. Målet med prosjektet var å undersøke unge svenske arbeidsmigranternes forståelse av og holdninger til ulike norske dialekter. Undersøkelsen, som ble utformet for å måle lytteforståelsen, var i stor grad basert på metoden som ble brukt i INS-prosjektet¹ rundt år 2000. I denne artikkelen vektlegges målt og selvrapportert lytteforståelse, samt sammenlikning med resultatene i INS-prosjektet. Resultatene av undersøkelsen bekrefter en tendens vi ser i tidligere forskning på temaet, nemlig at økt eksponering for nabospråk henger sammen med økt forståelse. Andre punkter som tas opp i artikkelen, er betydningen av fremtidsplaner og språkholdninger for lytteforståelse.

Innledning

Hvordan går det med de unge, svenske arbeidsmigranternes i møtet med den norske talemålsvariasjonen? De store undersøkelsene av nabospråksforståelse fra 1970- og 2000-tallet viste at svenskene ikke er det skandinaviske folket som er best til å forstå sine naboer, men de er heller ikke dårligst (Maurud 1976; Delsing & Åkesson 2005). Grunnene til dette kan være mange, men vi vet at det leses lite norsk i svensk skole, og det er en kjensgjerning at mediestrømmen i stor grad har gått fra Sverige til Norge, ikke motsatt vei. Det er likevel mye i språkene, kulturen og historien som taler for at svenskene bør forstå en del norsk. Samtidig er det en del som taler imot – blant annet lite eksponering for norsk og en utbredt forestilling om at andre dialekter enn sentraløstlandsk er vanskelige å forstå (Delsing & Åkesson 2005; Tolgensbakk 2014, s. 60). I masterprosjektet² mitt undersøkte jeg unge, svenske arbeidsmigranternes forståelse av ulike norske bydialekter, samt holdningene de har til disse dialektene. I denne artikkelen vil den delen av undersøkelsen som dreide seg om språkforståelse, både selvrapportert og målt, vektlegges.

1 INS: *Internordisk språkforståelse i en tid med økad internationalisering* (Delsing & Åkesson 2005).

2 «Nynorsk är svårt att förstå. Jag tycker mer om gammelnorsk.» *Svensker i Oslo og den norske talemålsvariasjonen*. (Andersen, 2014).

Utforming av undersøkelsen

Undersøkelsen, som ble laget som en del av masterprosjektet, besto av tre hoveddeler. Den første delen var en såkalt masketest der målet var å undersøke hvordan de unge svenskene reagerte på ulike norske dialekter ved å spille av korte lydseksemplere. Den andre delen var et spørreskjema som dreide seg om selvrapporterte holdninger. I den tredje delen ble informantenes lytteforståelse av de ulike norske dialektene testet. Talemålene som ble inkludert i undersøkelsen, var stort sett bydialekter, da man kan tenke seg at det er slike talemål de unge svenske arbeidsmigrantene som regel møter i sin hverdag i Oslo-området. De seks ulike dialektene som ble inkludert, var Tromsø, Trondheim, Bergen, Kristiansand, Oslo vest og Våler i Østfold. Det var de samme dialektene (og de samme talerne) som ble brukt i begge lyttedelene av undersøkelsen. Dataene som ble samlet inn i masterprosjektet, ble i hovedsak behandlet kvantitativt.

Informantgruppen

Feltarbeidet ble gjennomført i desember 2013 og januar 2014 i Oslo. Informantgruppen besto av unge svensker bosatt i Oslo-området, og deltakerne ble stort sett rekruttert fra en Facebook-gruppe ved navn *Svenskar i Oslo*. Alder og utdanningsnivå var to av de viktigste utvalgskriteriene da jeg søkte etter deltakere, da det var et mål å kunne sammenlikne resultatene i undersøkelsen med resultatene i nabospråksundersøkelsen fra 2005 (INS-prosjektet), der informantene blant annet var elever i videregående skole. Informantene burde altså ha lite eller ingen utdanning ut over videregående skole, og de burde helst være mellom 18 og 25 år gamle. Videre var kort botid et viktig krav, siden jeg var mest interessert i å undersøke hvordan unge svensker med lite erfaring med norsk språk opplevde møtet med den norske talemålsvariasjonen. Kortere botid i landet innebærer som regel mindre erfaring med språket. Til slutt besto informantgruppen av 36 unge, svenske migranter, som var 20–25 år gamle. Rundt 30 % av informantene hadde enten påbegynt eller fullført høyere utdanning, og resten av informantene hadde ingen utdanning ut over videregående skole. Over 70 % av informantene oppga at de hadde bodd i Norge kortere enn to år, mens nesten alle (over 90 %) hadde bodd i Norge kortere enn fire år. Nesten ingen av informantene hadde lest norsk på skolen, og svært få hadde vært mye eksponert for det norske språket før de flyttet til Norge.

INS-prosjektets rolle

Akkurat som i INS-prosjektet var det informantenes reseptive kompetanse som sto i fokus i denne undersøkelsen. I INS ble informantene testet i både lytte-

og leseforståelse, mens det i dette masterprosjektet kun ble inkludert deltester som undersøkte informantenes lytteforståelse. Totalt ble det brukt åtte deltester i lytteforståelsesdelen av undersøkelsen. Seks av deltestene var produsert i forbindelse med masterprosjektet, mens de to siste var lånt fra INS. De seks nyproduserte deltestene ble utformet etter INS-malen slik at resultatene skulle være forholdsvis enkle å sammenlikne. Den ene deltesten som ble lånt fra INS-prosjektet, var en kort nyhetsopplesning på bokmål (altså en planlagt, opplest tekst), og den andre var et videoklipp av en samtale mellom programleder og deltaker i den norske utgaven av spørreprogrammet *Vil du bli millionær?*. Samtalen skjer på sentraløstlandsk.

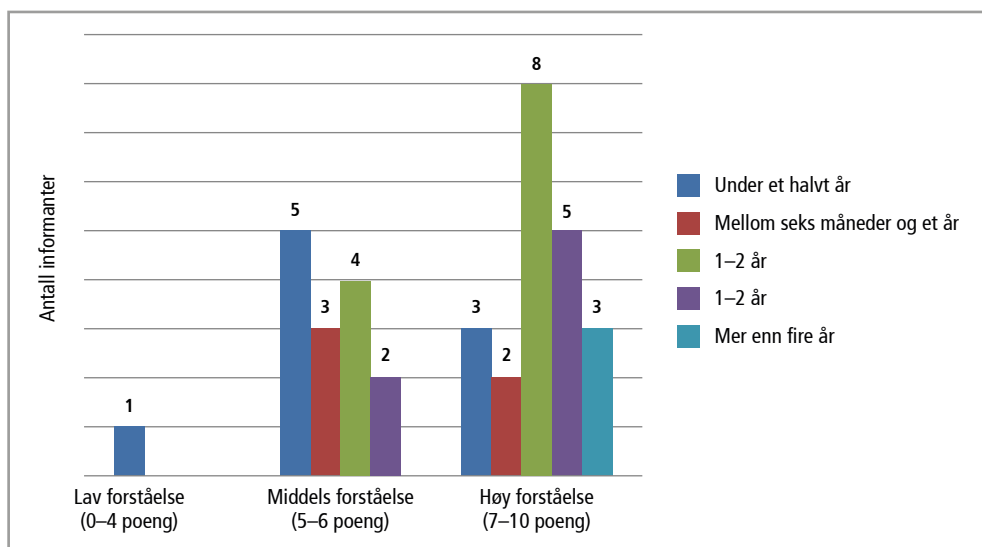
Spørreskjemaet: Opplevd lytteforståelse

I spørreskjemaet der informantene ble bedt om å oppgi enkelte personopplysninger, ble det også stilt spørsmål om hvordan de selv oppfattet sin forståelse av muntlig norsk. Det ble skilt mellom «dialekten som talas i Oslo-området» og «dialekter som avviker frå den som talas i Oslo-området», og informantene skulle ta stilling til om de syntes disse var «lätta» eller «svåra att förstå». Svarene skulle gis på en fempunktsskala, der det var mulighet til å svare nøytralt («varken lättä eller svåra»). Informantene kunne også presisere hvilke dialekter de syntes var spesielt enkle eller vanskelige å forstå, og disse spørsmålene ble besvart med alt fra by- og stedsnavn til himmelretninger.

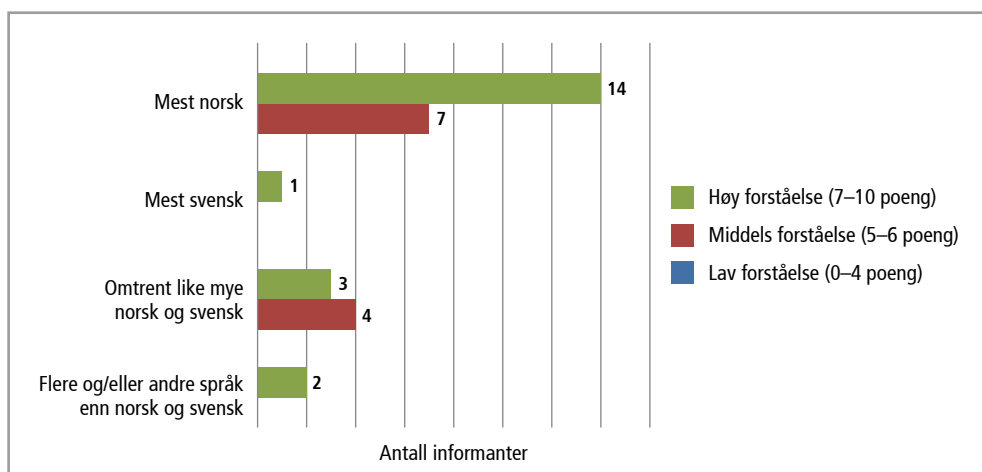
Hvor viktig er eksponering?

I spørreskjemaet ble det stilt spørsmål om hvor lenge informantene hadde bodd i Norge, og hvilket språk som ble mest brukt på arbeidsplassen deres. Det viser seg at det er en klar sammenheng mellom botid og lytteforståelse, altså korrelerer lengre botid med høyere score i lytteforståelsestesten, jf. figur 1.

Videre kommer det også fram at de informantene som eksponeres mest for norsk på arbeidsplassen, oppnår høyere resultater på lytteforståelsestesten (jf. figur 2). Slike resultater peker i retning av at økt eksponering for et språk eller en dialekt vil bidra til økt forståelse. Samme tendens har man funnet i flere tidligere undersøkelser, blant hos Donald L. Rubin (1992), Beate Hogsnes Søgård (2008), Gabriela Panevska-Ilik (2013) og Michalina Strzyz (2013).

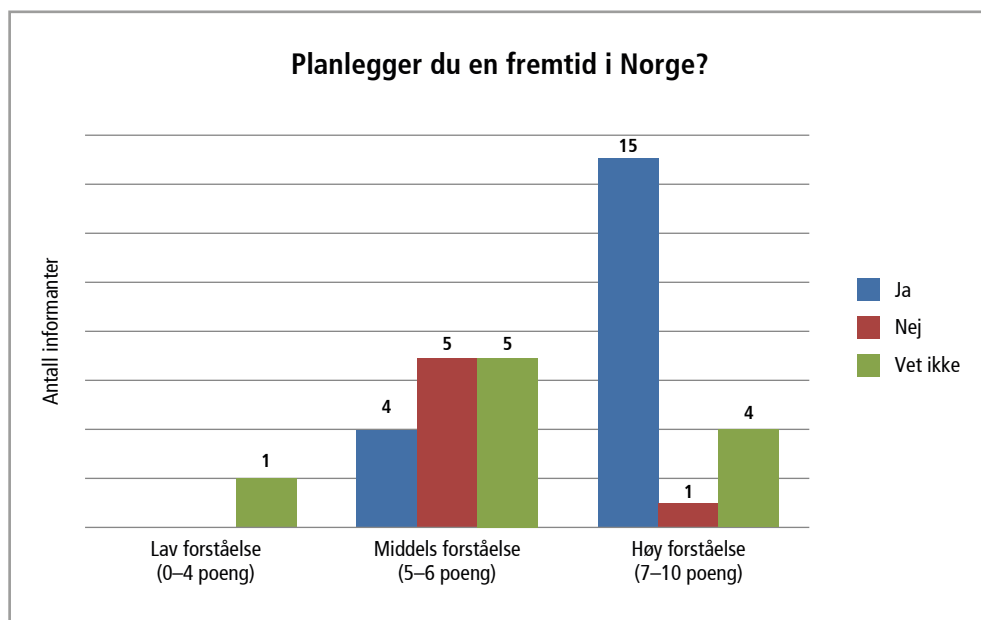
Figur 1: Botid og lytteforståelse

Figur 2: Lytteforståelse og språk på arbeidsplassen

Betydningen av fremtidsplaner

Informantene ble også spurt om de planlegger en fremtid i Norge, med presiseringen «(med jobb, familj, osv.)». Hele 19 informanter svarte *ja* på dette spørsmålet. Av disse 19 oppnådde 15 en høy gjennomsnittsscore i lytteforståelsestesten (det vil si minst 7 av 10 mulige poeng), som illustrert i figur 3.

Figur 3: Fremtidsplaner og lytteforståelse

Unn Røynealand (2005) har undersøkt hva som påvirker språklig praksis hos bygdeungdom, og hun fant blant annet at ungdommene som planla å forlate bygda etter fullført skolegang, brukte et mer utjevnet talemål enn de som planla å bli i bygda etter fullført skolegang. Dette kan fortelle oss at mennesker tar mer eller mindre bevisste språklige valg som kan sees i sammenheng med fremtidsplanene deres. En slik tolkning kan vi også gjøre av svarene og scorene til de unge svenskene; de som planlegger en fremtid i Norge, viser bedre lytteforståelse fordi de ser en mening med å lære å forstå språket. Å forstå norsk godt vil være en ressurs for dem senere dersom de velger å bli, og dermed kan det tenkes at de mer eller mindre bevisst arbeider hardere med å forstå ulike norske talemål. Fremtidsplanene kan fungere som motivasjon i språklæringen.

Sammenlikning med INS-resultatene

Ett av målene med undersøkelsen var å kunne sammenlikne Oslo-svenskenes resultater i lytteforståelsestesten med resultatene til de svenske informantene i INS-prosjektet. Deltestene fra INS som ble inkludert i denne undersøkelsen, var, som nevnt, en nyhetsopplesning (lydklipp) og en fri, uplanlagt samtale mellom to personer i et spørreprogram på TV (videoklipp). Disse testet to

ulike former for lytteforståelse, nemlig forståelsen av planlagt, opplest, skriftnær tale og forståelsen av fri tale i en samtale.

I INS-prosjektet gjorde svenskene det godt på deltesten med nyhetsopplesning. De svenske ungdommene fikk en gjennomsnittsscore på 8,28 av 10 mulige poeng. Oslo-svenskene i masterprosjektet gjorde det marginalt bedre: 8,58 av 10 mulige poeng. På planlagt, opplest, skriftnær tale, scorer informantgruppene altså tilnærmet likt. I deltesten som baserte seg på fri samtale fra et spørreprogram, var det større forskjell på gruppenes resultater; Sverige-svenskene i INS hadde en gjennomsnittsscore på 3,97 av 10 mulige poeng, mens Oslo-svenskene gjennomsnittlig oppnådde 6,61 poeng i denne deltesten. Dette forteller oss at svenskene som bor i Oslo-området, er flinkere til å forstå norsk når de møter på det i form av fri, uplanlagt tale. Resultatet er gledelig, men ikke overraskende, da det er denne formen for norsk Oslo-svenskene antakelig blir mest eksponert for når de lever og jobber i Oslo-området. Igjen ser vi at eksponering er svært viktig for språkforståelse.

Avvik mellom selvrapportert og målt lytteforståelse

I spørreskjemaet ble informantene bedt om å selvrapportere lytteforståelse. Alle informantene med unntak av én oppga at de opplevde «dialekten som talas i Oslo-området» som lett eller ganske lett å forstå. På punktet «dialekter som avviker från den som talas i Oslo-området», var resultatet et annet: Omtrent en tredjedel av informantene oppgir lav forståelse («svåra» eller «ganska svåra att förstå»), en tredjedel oppgir middels (eller nøytral) forståelse, og de resterende oppgir at de opplever talemålene som «ganska lätta» eller «lätta att förstå». Vi ser altså at det er stor forskjell mellom sentraløstlandsk talemål og de andre bytalemålene når det gjelder opplevd forståelse.

Det kan være interessant å se selvrapporteringen i sammenheng med den *målte* forståelsen av de ulike dialektene som var inkludert i undersøkelsen. Informantene hadde altså en tanke om at de forsto sentraløstlandsk talemål bedre enn andre norske dialekter. Resultatene fra lytteforståelsestesten tegner et helt annet bilde; informantgruppen som helhet scorer omtrent like høyt på alle de inkluderte dialektene. Differansen mellom høyeste og laveste gjennomsnittsscore per dialekt er ikke mer enn 0,58 poeng. Videre er det interessant å sammenlikne selvrapportert forståelse av sentraløstlandsk med den målte forståelsen av de to sentraløstlandske dialektene, fordi man ser mye overrapportering. Som vist i tabell 1 er det en klar diskrepans mellom selvrapportert forståelse og målt forståelse av sentraløstlandske talemål.

Tabell 1: Selvrapportert og målt lytteforståelse, sentraløstlandske dialekter.

Tabell 1	Høy	Middels	Lav
Selvrapportert forståelse, Oslo-området	34	0	1
Målt lytteforståelse, Oslo vest	19	13	4
Målt lytteforståelse, Våler i Østfold	21	12	3

Tallene indikerer antall informanter med høy (7–10 poeng), middels (5–6 poeng) eller lav (0–4 poeng) score i lytteforståelsestestene, og antall informanter som i selvrapporteringen oppgir at sentraløstlandsk er «lett» eller «ganska lätt att forstå» (høy selvrapportert forståelse), «varken lätt eller svårt att forstå» (middels selvrapportert forståelse), eller «svårt» eller «ganska svårt att forstå» (lav selvrapportert forståelse).

Informantenes skjeve bilde av egen lytteforståelse: Hvorfor?

Hvordan har det seg at flere av de unge svenskene har et såpass skjevt bilde av egen lytteforståelse? Som nevnt er en utbredt holdning blant unge svenske migranter at dialekter som avviker fra sentraløstlandsk, er vanskeligere for dem å forstå enn sentraløstlandske dialekter (Tolgensbakk 2014:60). Hvor en slik holdning kommer fra, vet vi ikke sikkert, men om man for eksempel knytter det til det skandinaviske dialektkontinuumet, er det ikke helt utenkelig at geografisk avstand kan ha en del med saken å gjøre. Innenfor et dialektkontinuum er det slik at nabodialekter er gjensidig forståelige, mens talemål som rent geografisk ligger lenger unna hverandre ikke nødvendigvis er gjensidig forståelige. Til forskjell fra mange av de større byene i Norge, ligger Oslo ganske nær svenskegrensen, noe som kanskje kan føre til at svensker tror at Oslo-mål er lettere å forstå enn for eksempel Bergens-dialekt. En annen mulig forklaring kan ha med sentraløstlandsk som «standardtalemål» å gjøre. Når migranter trer inn i et nytt språksamfunn, vil de sannsynligvis bli mer eksponert for «standarden» enn for dialekter. I tilfellet med svensker og norsk kan det også være slik at det er denne «standarden» flest har blitt eksponert for tidligere. Dermed kan det tenkes at sentraløstlandsk er det talemålet som svensker har best kjennskap til før de migrerer til Norge. Likevel viser målingene av lytteforståelsen at de ulike ikke-sentraløstlandske dialektene ikke er noe vanskeligere å forstå for informantene enn de sentraløstlandske – faktisk er det slik at det talemålet der informantgruppen oppnådde den laveste gjennomsnittsscoren, var Oslo vest.

Språkholdninger og mottakelighet

Hva kan grunnen være til de jevne gjennomsnittsscorene? En mulig forklaring er at informantene i forkant av undersøkelsen *ikke* ble informert om hvilke dialekter som var inkludert; de fikk bare vite at de skulle få høre «et utvalg norske dialekter». Ved å ikke vite hvilke dialekter de lyttet til, fikk de heller ikke mulighet til å aktivere eventuelle negative holdninger til en bestemt dialekt, og dermed kunne ikke disse holdningene bidra negativt til forståelsen. Man vet at mottakelighet og vilje til å forstå er viktige deler av språkforståelses- og kommunikasjonsprosessen, og man kan tenke seg at en negativ holdning til et bestemt språk eller talemål vil kunne påvirke lytterens vilje til å forstå.

Et liknende fenomen ble oppdaget i INS-prosjektet. Mange svensker tror at nynorsk er vanskeligere å forstå enn bokmål, mens tilfellet heller er at nynorsk antakelig er enklere å forstå for mange svensker, først og fremst på grunn av likheter i ordforrådet. Arne Torp (2013) forteller at de svenske informantene i INS-prosjektet ikke ble informert om at den norske teksten de skulle lese og forstå, var på nynorsk eller bokmål – teksten ble kun presentert som en norsk tekst. Resultatene viser at den nynorske teksten ble forstått bedre enn bokmålsteksten, og man kan tenke seg at en del av forklaringen her er at de negative holdningene til den ene målformen ikke ble aktivert i forkant av stimulusen.

Testsituasjonens begrensninger

En annen mulig forklaring er at når informanter blir spurt om opplevd forståelse, så vil de antakelig tenke på autentiske kommunikasjons situasjoner der de sammen med kommunikasjonspartneren kan jobbe mot en gjensidig forståelse. Testsituasjonen tillater ikke aktiv bruk av aktuelle kommunikasjonsstrategier, som for eksempel å be om gjentakelser, stille oppklarende spørsmål, tolke kroppsspråk og så videre. På denne måten kan det tenkes at den opplevde forståelsen som informantene rapporterer om, kan være helt reell når de havner i en autentisk kommunikasjonssituasjon der de ikke bare er passive lyttere.

Oppsummering og avslutning

Som en oppsummering kan vi altså si at noen av de viktigste funnene i masterprosjektet var følgende:

- Lengre botid i Norge og eksponering for norsk språk på arbeidsplassen korrelerer med høyere gjennomsnittsscore i lytteforståelsestesten.
- Det samme gjelder informantene som har svart at de planlegger en fremtid i Norge; disse scorer også høyere i lytteforståelsestesten.

- Informantgruppen scorer omtrent likt som de unge svenskene i INS-prosjektet på planlagt, opplest, skriftnær tale, men de scorer betydelig høyere enn INS-informantene på forståelse av fri tale (sentraløstlandsk).
- I forhold til den målte forståelsen, overvurderer mange av informantene egen lytteforståelse av dialektene i Oslo-området og undervurderer egen lytteforståelse av andre dialekter når de blir bedt om å vurdere egen språkforståelse.
- Det er ikke én dialekt som peker seg ut som spesielt lett eller spesielt vanskelig å forstå for denne informantgruppen. Gjennomsnittsscorene per dialekt ligger alle rundt 7 av 10 mulige poeng.

Så hvordan går det med de unge svenskene i møtet med den norske talemålsvariasjonen? Tolgensbakk (2014) forteller om flere utfordrende situasjoner for nyankomne svensker med lite erfaring med norsk, noe som ikke er overraskende. Det å ikke forstå språket i landet du flytter til, kan føre til en manglende følelse av tilhørighet. Likevel er det et lyspunkt: som flere andre undersøkelser har vist tidligere, viser også resultatene i dette masterprosjektet at det sannsynligvis ikke er så mye som skal til før forståelsen bedres, og at eksponering er nøkkelen til dette.

Summary

This article is about young Swedish immigrants in Norway and their level of receptive competence relating to urban Norwegian dialects. The participants in the study were aged 18-25, and had lived in Norway for a relatively short period of time. They had little or no experience with the Norwegian language prior to their move. While the expectation was that the participants would better understand the Southeastern dialects than the rest of the dialects in the test, the results show that on average, there was little or no difference between the dialects regarding comprehension. Also, there seems to be a correlation between increased exposure to Norwegian and increased comprehension. Another correlation is found between increased comprehension and the participants planning to stay in Norway. Overall, the results confirm earlier research on the topic: increased exposure to a neighboring Nordic language quickly improves level of comprehension.

Mari Johanne Wikhaug Andersen er utdannet lektor fra Universitetet i Oslo. Hun har mastergrad i nordisk språkvitenskap og underviser i norsk og engelsk ved Ås videregående skole i Akershus.

Litteratur

- Andersen, Mari Johanne Wikhaug, 2014: «Nynorsk är svårt att förstå. Jag tycker mer om gammelnorsk.» *Svensker i Oslo og den norske talemålsvariasjonen*. (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Oslo: Mari Johanne Wikhaug Andersen
- Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. København: Nordiska ministerrådet
- Maurud, Øivind, 1976: *Nabospråksförståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig förståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Stockholm: Nordiska rådet
- Panevska-Ilik, Gabriela, 2013: *Utlendinger og nordisk språkforståelse. Et forskningsprosjekt om utlendingers nabospråksförståelse*. (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Oslo: Gabriela Panevska-Ilik
- Rubin, Donald L., 1992: «Nonlanguage factors affecting undergraduates' judgments of nonnative English-speaking teaching assistants». I *Research in Higher Education*, Vol. 33, No. 4. p. 511–531
- Røyneland, Unn, 2005: *Dialektnivellering, ungdom og identitet: ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. (Doktoravhandling, Universitetet i Oslo). Oslo: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo
- Strzyz, Michalina Maria, 2013: *Jeg forstår (ikke) norsken din! En sosiolingvistisk studie i forståelse av norske dialekter blant polske studenter i Oslo*. (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Oslo: Michalina Strzyz
- Søgård, Beate Hogsnes, 2008: *Interskandinavisk språkforståelse. En eksempelstudie fra yrkesopplæring i et skandinavisk reiseselskap*. (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Oslo: Beate Hogsnes Søgård

Tolgensbakk, Ida, 2014: *Partysvensker; GO HARD! En narratologisk studie av unge svensker arbeidsmigranternes nærvær i Oslo*. (Doktoravhandling, Universitetet i Oslo). Oslo: Institutt for kulturstudier og orientalske språk, Universitetet i Oslo

Torp, Arne, 2013: *Nokre synspunkt på den skandinaviske språksituasjonen frå norsk synstad*. Språk i Norden 2013, Nettverket for språknemndene i Norden, København

Nøkkelord: nabospråksforståelse, svensk arbeidsmigrasjon, norsk talemålsvariasjon, INS, eksponering

Bibliografiske opplysninger

Wikhaug Andersen, Mari Johanne, 2016: "*Unge svenskere møte med den norske talemålsvariasjonen*" I: Torbjørg Breivik (red.)
Sprog i Norden 2016, s. 89-100.

<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden
